

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl/Year: 6, Sayı/Number: 22,
Mart/March 2020, s./p. 70-79

Geliş/Submitted: 19.02.2020

Kabul/Accepted: 20.03.2020

Yayın/Published: 25.03.2020

DOI Number:

[10.29228/kesit.42196](https://doi.org/10.29228/kesit.42196)

Araştırma Makalesi

Doç. Dr. Mutlu DEVECİ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2473-053X>

Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
mtldeveci@gmail.com

Ömür TERCANLI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6064-6303>

Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi
omur_tercanli@hotmail.com

“BEN” VURGUNU BİR ŞAİR: SEFA KAPLAN’IN *HAKİKAT* ŞİİRİNDE

“BEN”İN GÖRÜNGÜLERİ*

Özet

Hayatın çeşitli dönemlerinde dışsal etkenlere bağlı içsel sorgulamalara yolu düşen her birey, belli perspektiflerden kendi “ben”ini merkeze alarak düşünsel ve duygusal açıdan olayları/olguları değerlendirir. Bu değerlendirmenin kapsamı ve şiddeti, bireyin içinde bulunduğu duygusal ve düşünsel dünyayla paralellik arz eder. Sefa Kaplan da şiirlerinde kendi ben’ini baz alarak duygularını ve düşüncelerini çeşitli ben görüngülerinden değerlendirir ve okuyucuya aktarır. Şairin şiirlerinde görülen “ben” vurgusu, her biri ayrı özelliğe, niteliğe ve işleve sahip parçalardan oluşan bir bütünün panoramasıdır. Bu bütünlüğü oluşturan ben görüngüleri, Sefa Kaplan’ın şiirlerinin anlaşılmasında ve yorumlanmasında ciddi bir öneme sahiptir. Çünkü şair, şiirlerinin iskeletini/temelini çeşitli açılardan değerlendirdiği ve belirttiği kendi ben’i üzerine kurar.

Anahtar Kelimeler: Sefa Kaplan, varoluşsal ben, paradoksal ben, simgesel ben, bütüncül ben.

* Bu çalışma, “Sefa Kaplan Hayatı-Şiirleri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2018, adlı yayımlanmamış Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

**A POET THAT STRUCK ON “SELF”: THE PHENOMENONS OF “SELF” IN
SEFA KAPLAN’S HAKİKAT POEM**

Abstract

Every individual who happens on inner questionings due to external factors in various periods of life, evaluates by centering his/her self from certain perspectives the events/phenomenons of intellectual and emotional aspects. The scope and severity of this assessment have parallels with the emotional and intellectual world in which the individual are in. Sefa Kaplan also evaluates by basing on her own self in her poems her feelings and thoughts from various self phenomenon and transfers them to the reader. The “self” emphasis seen in the poet's poems is a panorama of a whole consisting of pieces, each with separate features, qualities and function. The self phenomenons that constitute this integrity, have a significant importance in understanding and interpreting the poems of Sefa Kaplan. Because the poet builds on his own self, which he evaluates and points out the framework/foundation of his poems from various angles.

Key Words: Sefa Kaplan, existential self, paradoxical self, symbolical self, holistic self.

HAKİKAT

yaktım en son hırkayı bu akşam gezinirken
ve yitirdim ruhumu, şimdi artık mülküm yok.-

sustu sabır sevinci kırıldı bir kez çember
kesildi yağmur birden küstü bütün bahçeler
cesedimin üstünden nasılsa geçecekler
kalmadı bekleyenim, söyleyecek türküm yok.-

tanrı da benim şimdi hem onu unutan da
ayna da benim şimdi aynaya yüz tutan da
benim adım kayıtlı tevatrat, incil, kur’an’da
vatanım, milliyetim, bayrağım ve ırkım yok.-

yaktım en son hırkayı ısınsanız gam değil
isterdim gerçi ama kandillerden farkım yok.-

(Kaplan 2004: 68)

GİRİŞ

Çağdaş Türk şiirinin güçlü ve özgün sesi Sefa Kaplan’ın şiirlerinde görülen “ben” vurgusu, onun duygusal ve düşünsel dünyasının sözde/yazıda vücut bulmuş halidir. Şiirlerinde görülen ben panoramasının art alanı; felsefi, edebi, psikolojik ve sosyolojik derinliğe sahiptir. Bu yüzden şair, şiirlerinin çitasını çeşitli açılardan değerlendirdiği ve ifade ettiği kendi ben’i üstüne kurar. Fakat bu değerlendirme; kişi, birey ve özne özelliklerini/niteliklerini de

kapsar. (Bennet- Royle 2018: 168). Çünkü Sefa Kaplan, olaylara ve olgulara; narsist, solipsist (tekbenci) veya egoist açılardan bakmaz. Diğer taraftan dönemine göre yaşadığı veya karşılaştığı durumlar, olaylar, olgular ve mecburiyetler, şairin kendi ben’ini sorgulamasına da neden olur. İçsel sorgulamaların şiddeti, dışsal etkenlerle doğru orantılı olduğu için şairin “ben” kırılmalarının duygusal ve düşünsel kapsamı da geniş olduğu kadar giriftir. Çünkü *“bilinçaltının ve birincil içgüdülerin alanı ile dış dünya arasında aracı”* (Marcuse 1998: 42) olan ben, hem içe hem de dışa dönük bir özellik/işlevlik arz eder. Bu açıdan Sefa Kaplan’ın şiirlerindeki “ben”, genellikle içsel bir nitelik taşımasına rağmen onun işlevlerinde dış unsurların payı ve etkisi söz konusudur.

Ben’le ilgili modern düşüncenin temelinde yatan belirlenmiş ya da yapılmış bir şey olup olmadığı ile bireysel veya toplumsal açıdan mı algılanmasının gerektiği (Culler 1997: 155) sorunsalı, şair için de geçerlidir. Çünkü Sefa Kaplan’ın şiirlerindeki “ben”, çoğu zaman duygusal ve düşünsel dünyasının izdüşümünün yanı sıra sosyal boyutta da yer alır. Ayrıca sorunsalın kaynağına veya niteliğine göre “ben” görüngüleri, kendi içinde ayrı birer nitelik kazanır. Böylece şairin benlik bilinci, çeşitlilik arz etmesinin yanı sıra belli bir bütünlük içinde bölünmüşlüğü de barındırır. Bu bölünmüşlük, ben’in görüngüleri olarak nitelendirilebilir. Şairin şiirlerdeki “ben” görüngüleri, birbirine bağlı ve anlamlı bir örgütlenme (S. Freud 2011: 78) olduğu için şiirlerdeki niteliklerine, ele alınışlarına, işlevliklerine göre tasnif edilebilir. Bu açıdan incelenen şiirdeki “ben”in görüngülerini; *“varoluşsal, bütüncül, paradoksal ve simgesel ben”* başlıkları altında değerlendirmek mümkündür.

Varoluşsal Ben

Bilinçli bir bireyin varoluşsal açıdan kendi ben’nini sorgulaması ve belli bir anlayış çerçevesinden değerlendirmesi hayat yolculuğunda kaçınılmaz bir duraktır. Bu durak, hem neden-sonuç bağıntısını hem de oluşum açısından belli bir süreci bünyesinde barındırır. Böylece birey, duygusal ve düşünsel açıdan kendi ben’ini merkeze alarak sorgulama, anlama, anlamlandırma, sorulara cevaplar arama ve çıkış yolu bulma gibi durumlara tepki gösterir. Çünkü varoluşunun tekbaşlılığını kabullenen birey, duygusal ve düşünsel durumunu dışa yansıtırken yaşadıklarını ve hissettiklerini de otomatikman ifade eder. Olay/olgular yaşanırken veya sonrasında, bireyin duygusal ve düşünsel varlığını (kendi ben’ini) sorgulaması, anlamlandırmaya çalışması, iç çatışmalarını belirtmesi varoluşsal ben’in izdüşümleridir.

Şairin diğer şiirleri gibi *Hakikat*’in ilk iki dizesi de çokkatmanlı ve çokanlamlı yapıya sahip olduğu için farklı açılardan yorumlamaya elverişlidir. İlk iki mısırda Sefa Kaplan, varoluşsal açıdan ben’inin geldiği noktayı belirtir, denebilir. Kendi ben’ini, *hurka* metaforuyla imleyen şair, geçirdiği varoluşsal değişimlerin sona erdiğini anlatır. Buna göre, *hurka* metaforunu niteleyen *en son* ibaresi, umut ve çarelerin tükendiği şimdi’deki durumu ifade eder. Böylece şair, varoluşun sacayaklarına/dinamiklerine göndermede bulunarak ben’ini; zaman (en son, şimdi, artık), uzam (mülk/beden) ve varlık (*hurka/ben*) açısından değerlendirir. Çünkü kimlik inşasında kendine özgülüğü ile ben, çeşitli oluşumlardan ve süreçlerden geçerek şimdiki halini alır. Ben’in özgül nitelik taşıması, onun bireye ait olmasından kaynaklanır.

Sefa Kaplan şiirde, ben’ini, *yaktım* edimiyle yok ettiğini söyler. Yakmak eylemi, açık bir biçimde ateşi çağrıştırırken ateşin, hem yok edici hem de var edici özelliklerini hatırlatır. İkili anlam üreten yakmak eyleminde ateş, olumsuz anlamıyla düşünüldüğünde yok edici özelliği

ile bilinir. Bu olumsuz özellik ben’in, yok olmak istemini açılar. Fakat ateş, arındırıcı ve yeniden oluşturuvcu gücü ile düşünöldüğünde, olumlu bir anlam üretir. Hem son hem de yeni bir başlangıç olarak ben’in yakılması, zaman olarak *geceye* tekabül ederken bu zaman dilimi, belirsizlik ve karanlık imgelerini çağrıştırdığı kadar -tıpkı ateş gibi- arındırıcı ve sağaltıcı gücü de temsil eder. Bu durumda ise gece, olumlu değerlerin yansıtıcı zamanına dönüşür. Bu açıdan şiirde geçen gece imgesi, hem olmak istenmeyen kişilikleri gizlemek için bir kaçış zamanına hem de ben’in sağaltımına yardımcı olmak için arzulanan zaman dilimine dönüşür. *Gece gezinmek* ise, içsel bir yolculuk ifadesidir. Bu farkındalık sürecinde ben, ontik sorgulamalarla kendisi ile yüzleşir. *Ruhunu yitirme*, şair için geri dönölmez bir yoldur. Artık ben, bu dönölmez yolda varoluşsal değışim ve dönüşüm içindedir. Fakat bu değışim ve dönüşümün bedeli, *mülksüz* olmaktır. *Mülk* ibaresi, ben’in yolculuk sonunda geldiği/vardığı noktayı simgeler. Ben artık bütün mecburiyetlerden, sahte/yapay kimliklerden, istemediği gibi olmaktan kurtulmuştur. Üstelik, ben ve kimliğinin bir parçası olarak yaşadığı kendilik özgünlüğünden taviz ver(e)meyeceğinin de bilincine varır.

İlk iki dize farklı bir okuma ile yorumlandığında ise şairin, *“mutlak bir varoluş ile tam bir boşluk”* (Horkheimer 1998: 151) arasında olduğu söylenebilir. Buna göre şair, aşamalardan ve süreçlerden geçerek varoluşsal açıdan hem bir mutlaklığa hem de boşluğa (hiçliğe) ulaşır. Mutlak hiçlik, bünyesinde varlıkla yokluğu bir arada barındırdığı için şair, önce kendi ben’ini yakar ve ruhunu yitirir. Daha sonra, var olan bütün bağlardan kurtulduğunu haykırır. Çünkü bağlardan kurtulma, duygusal ve özellikle düşünsel özgürlük getirmesine rağmen *“var olmanın önkoşulu bilince”* (Jung 1999: 78) erişmeye de olanak sağlar. Böylece şair, varoluşsal ben açısından duygusal ve düşünsel bütün bağlardan kurtulduğunu belirtir. Hırkasını yakan, ruhunu yitiren ve mülkü olmayan özne, varoluşsal süreçlerden aşama aşama geçerek bilince nasıl eriştiğini ifade eder. Hakikate ulaşabilmek için bilinçli olmanın bedeli, yalanlardan ve yapay/sahte ben’den vazgeçmektir. Böylece şair, ben’inden yola çıkarak *“insan olma durumunu (kendisini), varoluşun anlamını ve kişisel varoluşunun anlam istemini”* (Frankl 2009: 114-115) dile getirir. Üstelik mısralarda geçen zaman ifadeleri, varoluşun belli açıdan yokluğa/hiçliğe dönüştüğünü de imler. Çünkü varoluşsal değışimin/dönüşümün zamansal boyutu, ben üzerinden değerlendirilir. Bu süreç kaçınılmaz bir şekilde öznenin *“varoluşsal konumunun hakikati(ni)”* (Laing 2012: 35) barındırırken özgürlüğünü de açılar. Özgürlük ise salt, dilediğini yapmak veya istediği gibi yaşamak değildir, aksine kendisi gibi ol(a)mayan/yaş(a)yamayan ben’in düşünsel ve duygusal engellerden kurtulmasıdır. Özne, duygusal ve düşünsel açıdan geçirdiği/yasadığı badireleri anlatıp geldiği noktayı belirtirken aynı zamanda varoluşsal dönüşümü/değışimi de ben’ini baz alarak değerlendirir. Şair, böylesi bir varoluş durumunu ise; ruh, hırka ve mülk metaforlarıyla aktarır. Bu metaforlar, yaşananların hem kökenini hem sürecini hem de sonucunu imler. Çünkü şiirdeki öznenin değışimi, varoluş ile ilgili sorunların farkındalığıyla başlar. Bu uyanış ya da farkındalık süreci, öznenin hırkasını gezinirken yakması ve ruhunu kaybetmesiyle anlam kazanır. Yersiz-yurtsuzluğu açımlayan mülksüzlük ile de son bulur. Böylece şair, dışsal mecburiyetleri/etkileri hiçliğe indirgeyerek varoluşsal özgürlüğe kavuştuğunu ima eder. İçkinliği, aşknlığın kavranışı içinde tanımlayan (Sartre 2011: 38) özne; benliğini yakar, yitirir ve yokluğa ulaşır. Bu döngünün varoluşsal aşamaları, ayrı ayrı oluşmakla birlikte içsel tepkimeleri bir bütünlük arz eder. Ayrıca ilk iki dizede kendini yeniden keşfetmenin bedelini/sürecini içeren farkındalığın varoluşsal boyutu dile getirilir. Şair, kendini yeniden keşfedişin gereği olarak yapay/sahte ben’lerini yok eder ve böylece kendine

yabancılaşmaktan arınarak hiçliğe erişir. Bu yeni oluşta özne, hem kendi varoluşunu dikkate alır hem de onun değerini kutsayacak tek söz sahibi konumuna yükselir. Özne, içinde bulunduğu varoluş durumuna ait süreci değerlendirirken anlam arayışına girer ve gerçek ben’iyle döngüsel olarak yüzleşir. Yüzleşme sonucunda mülksüzlük konumu ile ifadelendirilen ruh, gerçek kimliğinin de farkına varır. Son aşamada ise özne, hem ben’inin değiştiğini hem de varoluşu yeniden anlamlandırıldığını söyler.

Bütüncül (Tekil/Tümel) Ben

Sefa Kaplan’ın şiirlerinde görülen ben görüngülerinin niteliklerinden/özelliklerinden biri de bütüncül özellik taşımalıdır. Şair, herhangi bir konuda yargıya varırken, düşüncelerini, duygularını belirtirken, eleştirirken; ya tekilden tümele (kendinden topluma/çevreye) ya da tümelden tekile (toplumdan/çevreden kendine) gider. Bütüncül ben, bireyin kendinden yola çıkarak toplumu/çevresini (tekil ben) veya toplumu/çevresini baz alarak kendini, düşüncelerini, duygularını (tümel ben) ifade etmesidir. Fakat Sefa Kaplan bunu, çoğu zaman ben’i üzerinden yola çıkarak yapar. Bu açıdan *Hakikat* şiirinin ikinci dörtlüğündeki ben görüngüsünün, bütüncül bir özellik/nitelik taşıdığı söylenebilir. Neden-sonuç bağıntısı üzerine kurulan dörtlükte şair, duygusal ve düşünsel dünyasının tablosunu çizer. Dörtlük, “ben” görüngüsünün bütüncül niteliği/özelligi açısından değerlendirildiğinde hem tekil hem de tümel olarak yorumlanabilir.

Öncelikle dörtlükte, “*tekil bir bilinç tarafından duyumsanan*” (Sartre 2011: 527) duyguların ve düşüncelerin kesinleşmesi/belirlenimi söz konusudur. Buna göre dörtlüğün ilk dizesinde *sabır sevincinin susmasına karşılık çemberin bir kez kırıldığı* ifade edilir. Şair, belli bir dönem, beklentilerinin gerçekleşeceğine inanmıştır. Fakat duygu, düşünce, ümit ve hayallerinin artık kalmadığını söyler. Bu aşamada duygu ve düşüncelerinde zincirleme tepkiler meydana gelir. İkinci mısradan, birincisine bağlı olarak gelişen ve değişen olaylar/durumlar anlatılır. Tekil açıdan kendi ben’ini de betimleyen şair, geçirdiği/yaşadığı her olay/durum karşısında veya sonucunda “*kendisinin farklı yönlerini yaşar (ve) kendisine de açılır.*” (Yalom 2001: 639). Farklı yönlerini yaşamakla kendisine açılma aynı anda meydana gelir. Bu oluşum içinde şair, tekilden tümele geçer. *Yağmurun birden kesilmesiyle* (tekil ben) *bütün bahçelerin küsmesi* (tümel ben) tek nedene bağlı olan sonuçları içeren bir olaydır. Şair, *bahçe* imgesiyle bütün olumlu düşünceleri, hayalleri, idealleri ifade eder. Fakat farklılığın bireyselleşmesinden doğan ben’inden yola çıkarak tümel hakkında değerlendirmede bulunur.

Üçüncü mısradan bireyselleşen farkındalığın bedeli, toplum içinde *ceset* muamelesi görmek olarak ifade edilir. Böylece şair, var olanla olması gereken arasındaki durumunu net bir şekilde vurgular. Buna göre iyimserlikten karamsarlığa, hayalden hakikate, varlıktan yokluğa/hiçliğe geçiş dile getirilmiş olur. Şair, artık bir cesettir, çünkü üstünden geçilmesi (ezilmesi/yok edilmesi) gereken düşüncelere ve duygulara sahip bir bireydir. “*Kendi ben’imiz en son beliren kişi*” (Gasset 2014: 141) olduğu için şair, tekilden tümele doğru bir çıkarımda bulunur. Çünkü diğerlerine göre kendi ben’ini önce tekil sonra da tümel açıdan değerlendirir. Bu değerlendirme sonucu şair, diğerleri hakkındaki olumlu bütün duygularından, düşüncelerinden ve beklentilerinden uzaklaştığını ima eder. Böylece onlar içinde yabancılaştığını/dışlandığını ceset metaforuyla belirtir. Toplum tarafından anlaşılmadığını hissettiği için yabancılaşan şair, iletişimsizlik kaynaklı bir yalnızlığa da gömülür. “*Kendini dış dünyadan kopartarak bütünlüğünü koruma çabası*” (Gruen 2003: 27) içinde tekbaşlılığını

duyumsar. Olumlu duygu ve düşünceleri zamanla karamsarlığa dönüşen Sefa Kaplan, çaresizlik içinde yerleşik normlara, tabulara ve giderek tüm toplumsal kurallara tek başına karşı koyamayacağını ifade eder. Bu durumda kendi kabuğuna çekilerek *“toplumsal varoluş koşullarıyla olan çatışması(nı)”* (Horkheimer 1998: 147) kaybeder. Artık tümel ben açısından şair, dışlanmaya ve yabancılaşmaya bağlı olarak iletişimsizlik ve yalnızlıkla iç içedir. Böylece tekil değerlendirmeden tümel belirlemeye geçen şair, bütüncül ben’e ulaşır. Bütünlüğün meydana geldiği yer, *söyleyecek türkünün olmadığı* noktadır. Kendinden yola çıkarak tekil açıdan olayları/olguları değerlendiren şair, tümel açıdan karşılaştığı yalnızlık/anlaşılmama durumunda duygusal ve düşünsel dünyasının hiçlikle/anlamsızlıkla sonuçlandığının altını çizer. Çünkü bütüncül ben’in doğasında olan diğerlerini nesneleştirme eğilimi (Akarsu 1998: 40) ve bu eğilime bağlı değerlendirme, farkındalığı bünyesinde barındırır. Bir tür aydınlanma veya diğerlerinden farklılaşma olarak ortaya çıkan bütüncül ben, toplumsal normların dışında kalmaktır denebilir.

Paradoksal Ben

Diğerlerinin aksine paradoksal ben görüngüsü, duygusal ve düşünsel kaosu bünyesinde barındırır. Bu aşamanın doğasındaki içsel karmaşanın/kaosun dışa yansımaları, paradoksal ben’in kaynağını teşkil eder. Çünkü *“paradoks kendi usulünce devrimcidir (ve) açık bir aykırılık iradesi gerektirir.”* (Eco 2017: 197). Dolayısıyla şiirin üçüncü dörtlüğünde, düşünsel ve duygusal anlamda hem devrim hem de aykırılık olduğu görülür. Bahsedilen dörtlükte şairin, paradoksal ben açısından içinde bulunduğu durum ifade edilir. *Şimdi* belirteciyle geldiği noktayı vurgulayan şair, paradoksal açıdan duygusal ve düşünsel dünyasının panoramasını çizer. Fakat dörtlükte, sadece şairin duygusal ve düşünsel dünyası betimlenmez aynı zamanda *“kişilerarası yalıtım (ile) kişinin kendi içindeki yalıtım”* (Yalom 2001: 556-557) da söz konusudur. Dörtlüğün birinci ve ikinci mısralardaki paradoks, şairin ruh durumunu açıklaması açısından da önemlidir. Buna göre *Tanrı* olup onu *unutmakla ayna* olup *aynaya yüz tutmak* paradoksal ben’inin göstergeleridir. Zira *“Tanrı”* ve *“ayna”* imgesi, şair açısından yeniden tanımlanırken kavramların nitelikleri de değişir.

Paradoksal ben’ini merkeze alan Sefa Kaplan, geldiği noktayı anlatabilmek için geçtiği aşamaları belirtir. Böylece dörtlükte, insan gerçekliğinin bir ögesi olan çelişme ve çatışma belirginleşir. Şair, belli bir düşünceye erişmeden önce çelişmesinin gerekçesini anlatır. Buna göre unutmak için Tanrı ve yüz tutmak için de ayna olduğunu vurgular. Önce Tanrı olan şair, daha sonra onu (kendisini) unuttuğunu ifade eder. İnsanların kendilerini tanrılaştırdığını ima eden şair, bu tanrılaştırma sonucu gerçek Tanrı’yı unuttuklarını anlatır. Bu durumda onlar gibi olmadığını belirtebilmek için kendi ben’ini ilahlaştırmadığını anlatır. Ayna ise, *“ifade ettiğine işaret eden ve işaret ettiğini ifade eden”* (Deleuze 2015: 87) bir metaforudur. Şair, ayna imgesini paradoksal açıdan tıpkı Tanrı gibi değerlendirir. Dörtlükteki *yüz tutmak* deyimini iki anlamda yorumlanabilir. Birincisi benzemek, olmaya yakınlaşmak ikincisi ise -ayna olduktan sonra- kendine dışardan bakmak, yüzleşmek. Böylece şair; toplumu oluşturan diğerleri gibi ol(a)madığını, kendini sorguladığını, aykırı ve asi bir anlayışla hayata baktığını ima eder. Paradoksal ben’in niteliği/işlevi de bu noktada ortaya çıkar. İnsanların aksine ayna metaforuyla kendinden uzaklaştığını (kendine dışardan baktığını/kendini sorguladığını) ifade eden şair, aynı zamanda ötekilerle belli noktalarda yakınlaşır. Çünkü kutsal kitaplarda (peygamberler hariç) özel isim değil de *“insan”* vurgulandığı için şair, kapsamlı ve tarafsız bir bakış açısıyla

bütün insanlığa hitap eder. Bütün kutsal kitaplarda insan belirtildiği için, isminin önceden kayıtlı (yazılı) olduğunu söyler.

Dörtlük, farklı bir bakış açısı ile yorumlandığında, paradoksal ben-odaklılık bilinç düzleminde önceliği bir şeye değil, bir şeyden karşı olmaya verir (Funk 2013: 12) denebilir. Çünkü şair, benliklerini baz alarak kendilerini ilahlaştırana ciddi anlamda karşıdır. Özellikle ben yüceltişinin din, vatan, bayrak, milliyet ve ırk gibi kisvelere büründürülmesini -“insan” olmanın önemini belirterek- hiçliğe indirger. Bu indirgeme Sefa Kaplan’a “*insanlığın bizzat insan (şair) tarafından değerlendirilmesindeki paradoks(un)*” (Jung 1999: 75) kapılarını açar. Böylece paradoksal ben görüngüsünün niteliği/işlevi de kendiliğinden ortaya çıkar. Dörtlükte şair insanları, ayrıştıran değil salt “insan” olma vasfıyla değerlendirir. Dörtlükte ayrıca “*iç benlik ile dış kişiliğin ayrılığı*” (Laing 2012: 70) paradoksal ben şeklinde ifade edilir. Çünkü şimdi belirteciyle ifadesini bulan durumdan önce şair, toplumu oluşturan bireylerden ayrı ama onlar gibi yaşadığını da sezdirir. En sonunda ise, normların kaynaklık ettiği inançlara, tabulara ve kurallara başkaldırır.

Simgesel Ben

Ben’in görüngülerinden simgesellik; belirli bir nesne veya kişi üzerinden bireysel ve/ya toplumsal durumun, hayalin, idealin, an’ın, gerçeğin dışa aktarılmasıdır. Dışa aktarılma sonucu, “*sembol olarak kullanılan nesne-işaret, kendi varlık alanı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleşerek daha üst bir kurmaca anlatımın aracı durumuna gelir.*” (Korkmaz 2002: 263). Böylece ben’in simgeselliği, hem kendi varlık alanının dışına çıkar hem de farklı anlamlarla zenginleşir. İmge açısından şiir dili de bu zenginleşmeye ciddi anlamda katkıda bulunur. Çünkü şair, “*insan özünün bir parçası (olan) simgesel düşünmeye*” (Eliade 2017: 21) hem meyillidir hem de oldukça yeteneklidir. Bu açıdan şiirin son iki dizesinde şair, tekrar sanatını kullanarak anlamsal vurguyu sağlar. *Hırka* metaforuyla varoluşsal ben’in karşısına *kandil* ifadesiyle simgesel “ben” çıkarılır. Böylece hem gerçek hem de hayal mukayese edilir. Gerçekle simgesel arasındaki ilişkide belirleyici olan simgesel olduğu için şiirin son iki dizesinde yer alan hakikatin duygusal ve düşünsel boyutu önem kazanır. Böylece *yakmak*, *ısınmak* ve *kandil* arasında görülen anlamsal göndermeler, simgesel ben’in tezahürleri olur.

Şair dizelerinde, yaşadığı değişimi/dönüşümü, ironik bir şekilde mizahi dille anlatır. Çünkü gelinen noktada *yakılan en son hırka*, hem son hem de başlangıçtır. Beyitte sembol, hırka ile kandil arasındaki ben görüngüsünün farkında meydana gelir. Daha önce belirtildiği gibi hırka varoluşsal, kandil ise simgeseldir. Bu ikili-karşıtlık, şiirsel “*dilin imaj yaratan ve hikaye üreten gücü(dür).*” (Bennett-Royle 2018: 89). Şair; hayalle gerçek, hakikatle ideal, bireyle (kendisiyle) toplumu karşılaştırarak simgesel ben’inin niteliğini belirler. Buna göre toplumu meydana getiren diğer bireylerden farklı olduğunu ve artık onlar gibi yaşayamayacağını ifade eden Sefa Kaplan, özüne/aslına döndüğünü *hırkayı yaktım* ifadesiyle vurgular. Daha sonra yakmak-ısınmak arasındaki bağıntıyı belirterek sahte/yapay ben’inden/kimliğinden kurtulduğunu söyler. Böylece şairin kendini ifade etmedeki simge tercihi kandil olur.

Aynı dizeler farklı bir açıdan yorumlandığında, sahte/yapay kimliklerle veya kişiliklerle yaşayan bireyler üzerinde, şairin içinde bulunduğu değişimin/dönüşümün hiçbir etkisi ol(a)mayacağını altı çizilir. Böylece şair, “*dış gerçekliğe karşıt olarak kendi ben’liğini en yüksek ideal olarak görmeye baş(lar).*” (Horkheimer 1998: 149). Kendi ben’liğini ideal gören Sefa Kaplan, bunu

kandil simgesiyle dile getirir. Sahte/yapay ben’liğini yok etmesi, toplum için bir aydınlanmadır/yol göstericidir. Toplumdan dışlanan ve topluma yabancılaşan şair, “*kendi varoluşunu arka planındaki anlam alanından alan*” (Özcan 2018:89) simgesel ben’ini öne çıkarır. Hırka metaforuyla belirtilen sahtelik/yapaylık, kandil ibaresiyle dönüşüme/değişime uğrar. Bu değişim/dönüşüm, şairin simgesel ben’inin ortaya çıktığı yerdir. Çünkü dış gerçekliğe karşı şair, içsel bir tür dengeleyici işlevi gören simge oluşturur.

Şairin yaktığı hırkayla birlikte diğerlerinin ısınmasını istemesi ve özünde kandillerden farkının olmaması, şahsiliikten başlayıp topluma doğru yayılan bir tür düşünsel ve duygusal karşıtlığın betimlemesidir. Çünkü simge, “*bir imge değil bizzat anlamların çoğuludur.*” (Barthes 2016: 44). Simgenin anlam çoğuluna sahip olması, farklı yorumlamalara da imkan tanır. Simgenin doğasında olan yorumlamanın ve anlamların çoğulluğu, dizelerde de mevcuttur. Burada şair simge aracılığıyla “*kendisini dolaysız olarak, gerçek bir kişiyle değil ama kendi imgelemenin ya da belleğinin bir nesnesi olan bir nesneyle ilişken*(dirir).” (Laing 2012: 84). Belleğin ya da imgelemenin nesnesi olarak hırka ile kandilin kullanılması da bu nedendir. Ben görüngüsü açısından bu simgelerin tercih edilmesi, şairin duygusal ve düşünsel dünyasının şiire yansımalarıdır. Böylece ben’in simgesel boyutu çeşitlilik kazanır. Beyitte de simgelerin kullanılmasıyla anlamsal açıdan soyuttan somuta geçildiği görülür. Böylece “*benin idealleştirilmiş nesne*” (Kohut 1998: 107) açısından değerlendirilmesi mümkün hale gelir. Zira şiirde de idealleştirilen ve ben’i simgeleyen nesnelere, hırka ve kandildir.

SONUÇ

Çağdaş Türk edebiyatının kendi sesine ulaşabilmiş şairlerinden Sefa Kaplan; edebi, kültürel ve entelektüel birikimini de katarak duygusal ve düşünsel açıdan kendi ben’ini şiirlerinin merkezine alır. Şiirlerinde görülen derinliğin ve çeşitliliğin temelinde/art alanında ben görüngüleri vardır. Bu yüzden, gerek estetik gerek imge gerekse anlam yorumlamaları için “ben” görüngülerinin belirlenmesi elzemdir. Şairin hemen bütün eserlerinde görülen ben görüngüleri, şiir dilini giriftleştirir ve şiirlerine anlam derinliği kazandırır. Böylece ben görüngüleri sayesinde şiirler; imgesel, semantik ve estetik açıdan değerlendirilebilir. Çünkü varoluşsal, paradoksal, bütüncül ve simgesel açıdan ben değerlendirmesi şiirlerin anlaşılabilmesinde ciddi bir öneme sahiptir. Varoluşsal ben’in merkeze alındığı şiirlerde şair; kimliği, kişiliği, varlığı, anlamı vb sorgular. Bütüncül ben de ise, neden-sonuç bağıntısı dahilinde ya kendinden yola çıkarak olayları, olguları, düşünceleri, inançları değerlendirir ya da toplumu/çoğunluğu baz alarak eleştirir aynı zamanda aksaklıkların, eksikliklerin, kökleşmiş/yaygınlaşmış yanlışlıkların da altını çizer. Paradoksal ben; şairin toplumu oluşturan bireylerden farkını ve onların sorgulamadan/araştırmadan kabullendiği bütün düşüncelere, kurallara, tabulara, inançlara isyanını/kabullenmemeye sebepini vurgular. Aynı zamanda şairin duygusal ve düşünsel dünyasının izdüşümü olarak şiirlerde paradoksal ben baz alınır. Simgesel ben, şairin olmak istediği veya içinde bulunduğu durum(lar)a/şartlara paralel kendini özdeşleştirdiği nesnedir/öznedir. *Hakikat*’te -genel itibarla diğerlerinde de- görülen ve tespit edilen ben görüngüleri, gerek şiir(ler)in anlaşılabilmesinde gerekse yorumlanabilmesinde çok önemli bir unsurdur.

KAYNAKLAR

- Akarsu, Bedia, (1998), Max Scheler’de Kişi Kavramı ve İnsan Olma Sorunu, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Barthes, Roland (2016), Eleştiri ve Hakikat (Çev. Elif Bildirici-Melike Işık Durmaz), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bennett, Andrew; Royle, Nicholas, (2018), Edebiyat, Eleştiri ve Kurama Giriş (Çev., Deniz Tekin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Culler, Jonathan, (2007), Yazın Kuramı (Çev., Hakan Gür), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Deleuze, Gilles, (2015), Anlamın Mantiği (Çev., Hakan Yücefer), Norgunk Yayıncılık, İstanbul.
- Eco, Umberto, (2017), Popüler Roman Kahramanları (Çev., Kemal Atakay), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Eliade, Mircea, (2017), İmgeler ve Simgeler (Çev., Mehmet Ali Kılıçbay), Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Frankl, Victor E., (2009), İnsanın Anlam Arayışı (Çev., Selçuk Budak), Okyanus Yayıncılık, İstanbul.
- Freud, Sigmund, (2011), Haz İlkesinin Ötesinde, Ben ve İd (Çev., Ali Babaoğlu), Metis Yayınları, İstanbul.
- Funk, Rainer, (2013), Ben ve Biz, Postmodern İnsanın Psikanalizi (Çev., Çağlar Tanyeri), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Gasset, Ortega y, (2014), İnsan ve Herkes (Çev., Neyire Gül Işık), Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Gruen, Arno, (2003), Normalliğin Deliliği, Hastalık Olarak Gerçekçilik, İnsandaki Yıkıcılık Üzerine Bir Kuram (Çev., İlknur İgan), Çitlembik Yayınları, İstanbul.
- Hartmann, Heinz, (2011), Ben Psikolojisi ve Uyum Sorunu (Çev., Banu Büyükkal), Metis Yayınları, İstanbul.
- Horkheimer, Max, (1998), Akıl Tutulması (Çev., Orhan Koçak), Metis Yayınları, İstanbul.
- Jung, Carl Gustav, (1999), Keşfedilmemiş Benlik (Çev., Barış İlhan-Canan Ener Sılay), İlhan Yayınevi & Danışmanlık, İstanbul.
- Kaplan, Sefa, (2004), Mecûsi Şiirleri, Altıkırkbeş Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, Ramazan, (2002), İkaros’un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kohut, Heinz, (1998), Kendiliğin Çözümlemesi (Çev., Cem Atbaşoğlu- Banu Büyükkal- Cüneyt İşcan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Laing, Ronald David, (2012), Bölünmüş Benlik (Çev., Ergün Akça), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- Marcuse, Herbert, (1998), Eros ve Uygarlık, Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme (Çev., Aziz Yardımlı), İdea Yayınevi, İstanbul.
- Özcan, Tarık, (2018), Yazı/Yankı, Makaleler-Denemeler, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Sartre, Jean Paul, (2011), Varlık ve Hiçlik, Fenomenolojik Ontoloji Denemesi (Çev., Turhan

Ilgaz-Gaye Çankaya Eksen), İthaki Yayınları, İstanbul.

Yalom, İrvin, (2001), Varoluşçu Psikoterapi (Çev., Zeliha İyidoğan Babayiğit), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.